

KADIN İSTİHDAMINI ARTIRMAK İÇİN GİRİŞİMCİLİK DESTEKLENMELİ

Ulaş Karakoç* ve Gökçe Uysal Kolaşin**

Yönetici Özeti

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi 2006 yılı verilerine göre Türkiye’de çalışan kadınların yüzde 9’u girişimcilerden oluşuyor. Girişimci kadınların ortalama eğitim düzeyi oldukça düşük: Yarısından fazlası ilkokul ve alt düzeyinde eğitim almış. Evlilik, girişimci kadınlar arasında ücretli çalışan kadınlara göre daha yaygın. Bir başka deyişle evlilik, ücretli çalışan kadınlara kıyasla girişimci kadınların çalışmalarına daha az engel oluyor. Girişimci kadınların üçte biri evde, büyük çoğunluğu sigortalı değil ve kendi hesabına çalışıyor. Ancak düzenli işyerlerinde çalışan erkek ve kadın girişimciler arasında sosyal güvenlik açısından büyük bir fark görülüyor. Evde ve kendi hesabına çalışma, görece düşük çalışma saatleri, girişimci kadınların daha esnek çalışma koşullarına sahip olduklarını gösteriyor.

Girişimci kadınların işgücüne katılımlarının önündeki kültürel engelleri daha rahat aştıkları, iş ve ev hayatını daha rahat birlikte yürütebildikleri söylenebilir. Kadınların işgücüne katılımını artırmaya yönelik politikalar, ücretli çalışanlar ve girişimciler arasındaki yapısal farklılıkları gözetmek durumunda. Ekonomik politikalarla kültürel engelleri kaldırmak zor olduğundan girişimciliğin teşvik edilmesi ve desteklenmesi kadınların işgücüne katılım oranlarını yükseltmekte daha etkili olacaktır.

Çalışan kadınların yalnızca yüzde 11’i girişimci

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi 2006 yılı verilerine göre Türkiye’de kentlerde yaşayan, 15 yaş ve üzeri 16,3 milyon kadın bulunuyor ve bunların sadece yüzde 15’i (2,5 milyon) istihdam ediliyor. Çalışan kadınların yüzde 9’u (224 bin) işveren ya da kendi hesabına çalışıyor ve yüzde 86’sı (2,1 milyon) ücretli çalışıyor. Erkeklerde ise istihdam oranı yüzde 61 ve girişimci oranı (girişimcilerin toplam istihdam edilenlere oranı) yüzde 24. Erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınların istihdam oranının yanısıra, girişimcilik oranının da düşük olduğu söylenebilir.¹

Tablo 1 Çalışan ve girişimci kadın ve erkek sayısı

	15 yaş ve üstü nüfus	Çalışan	Girişimci	Girişimci / Çalışan
Kadın	16,270,976	2,454,068	224,418	9%
Erkek	16,446,934	10,005,101	2,431,409	24%

* Ulaş Karakoç, **betam**, Araştırmacı, ulas.karakoc@bahcesehir.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr. Gökçe Uysal Kolaşin, **betam**, gokce.kolasin@bahcesehir.edu.tr

¹ Metodolojik olarak işveren ya da kendi hesabına çalışan kişiler girişimci olarak tanımlanmıştır. Böylece, girişimcilik sadece kayıtlı iş alanlarıyla sınırlanmayıp, ücretli ve ücretsiz aile işçisi kategorileri dışında, işveren durumunda olan ya da kendi hesabına çalışan kişileri kapsamaktadır.

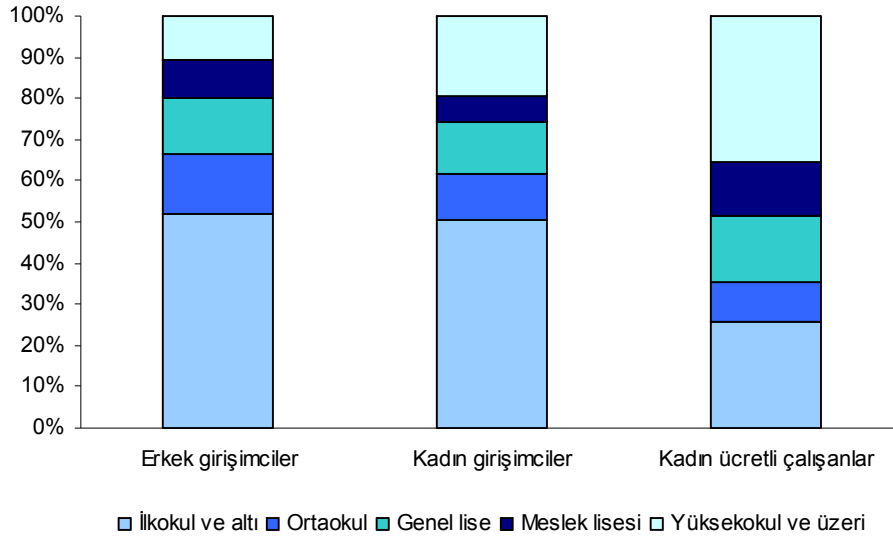
Kadın girişimcilerin eğitim düzeyi ücretli çalışan kadınlardan daha düşük

Kadın girişimciliğinin yetersizliği hangi oranda eğitim verileriyle açıklanabilir? Gerçekten de, kadın girişimcilerin eğitim düzeyi ücretli çalışan kadınlara göre daha düşük. Girişimci kadınların yüzde 51'i ilkokul ve altı eğitim düzeyine sahipken, ücretli çalışan kadınlarda bu oran daha düşük (yüzde 26). Benzer biçimde, girişimci kadınların 19'u yükseköğretim görmüşken, bu oran ücretli çalışanlar arasında yüzde 35'e çıkıyor.

Göze çarpan bir başka nokta, meslek eğitiminin kadın girişimciliği için çok önemli görünmemesi: Girişimci kadınların sadece yüzde 6'sı meslek lisesi mezunu. 2006 yılında tarım dışında ve kentte istihdam edilen meslek lisesi ve yükseköğretim mezunu kadınların sadece yüzde 5'i işveren ya da kendi hesabına çalışıyor. Bu oran istihdamdaki kadınların toplam girişimcilik oranının altında. Bu durumda meslek liselerinin ve yükseköğrenimin kadınları daha çok ücretli çalışmaya yönlendirdiği görülüyor.

Kadın girişimcilerin eğitim seviyesi düşük görünmekle birlikte, erkek girişimcilerde de benzer bir durum mevcut. Girişimci erkeklerin yüzde 52'si ilkokul ve altı eğitim seviyesinde. Yüzde 11'i ise yüksekokul mezunu. Öte yandan erkek girişimciliğinin daha yaygın olması, eğitimsizlik gibi genel bir olgunun girişimciliği pek fazla açıklamadığını gösteriyor. Bu nedenle kadınlar arasında girişimciliğin karşılaştığı en büyük engelin genel eğitim eksikliği olduğunu söylemek zor.

Şekil 1 Eğitim düzeyi

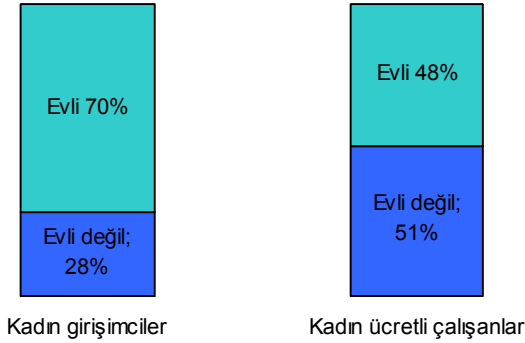
Kadın girişimciler arasında evlilik daha yaygın

Kadın girişimciler arasında orta yaşlı kadınların çokluğu dikkat çekiyor. Girişimci kadınların yarıya yakını (yüzde 45) 30-39 yaş aralığında. Ücretli çalışan kadınların ise yüzde 32'si aynı yaş aralığında. Kadın girişimcilerin yüzde 80'i 30 yaşın üstündeyken bu oran kadın çalışanlarda yüzde 50 civarında. Bu durumda ücretli çalışan kadınların genel olarak daha genç olduğunu söylemek mümkün.

Bu durumun nedenini ise evliliğin kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkisinde aramak yanlış olmaz. Ücretli çalışan kadınlar arasında evlilik oranı yüzde 48 iken bu oran girişimci kadınlar arasında yüzde 70. Ücretli çalışan kadınların yüzde 45'i hiç evlenmemişken, bu oran girişimciler için yüzde 17. Bu durumda girişimci kadınların evlendikten sonra işlerine devam etme olasılığının daha yüksek olduğu ve

evli kadınların haneye ek gelir getirmek için iş kurmaya teşvik edildikleri söylenebilir. Bunun arkasında, evli kadınların başkalarının yanında çalışmasının toplumda çok arzu edilmemesi gibi kültürel bir neden olabileceği gibi, evliliğin çocuk bakımı, artan ev işleri gibi yüklerinin daha çok kadınlar tarafından üstlenilmesi ve girişimci kadınların üzerinde kısmen karar verebildikleri esnek çalışma koşulları ve saatleri nedeniyle evliliğin getirdiği bu işbölümüne daha kolay uyum sağlayabilmeleri gibi bir neden de olabilir. Çalışma mekanı ile ilgili bilgi de yukarıdaki hipotezi destekliyor. Kadın girişimcilerin hiç de azımsanamayacak bir kısmı, yüzde 34'ü evde çalışıyor. Girişimci kadınlar açısından, çalışma koşulları evlilikten ve aile hayatının getirdiği işbölümünden bağımsız düşünülmemeli.

Şekil 2 Evlilik durumu

Kadın girişimcilerin çalışma koşulları daha esnek

Kadın girişimcilerin ortalama çalışma süresi hafta 44 saat iken, bu ortalama ücretli çalışan kadınlarda 47 saat.² Erkek girişimciler ise haftada ortalama 61 saat çalışıyor.

Sigortalılık oranı erkek girişimcilerde yüzde 59, kadın girişimcilerde ise sadece yüzde 39. Girişimciler arasında kendi hesabına çalışan kadınların oranı erkek girişimcilere göre daha fazla (yüzde 77). Buna ek olarak evde çalışan kadın girişimciler, eşlerinin sigorta olanaklarından yararlanıyor olabilirler. Dolayısıyla, sosyal güvenlik kayıtları incelenirken düzenli işyerinde çalışan kadın ve erkek girişimcileri kıyaslamak daha anlamlı olacaktır. Bu açıdan bakıldığında da erkek girişimciler arasında sigortalı olma oranının kadınlara göre çok da fazla olmadığını görüyoruz: Yüzde 68'e yüzde 66.

Kadın ya da erkek, girişimciler daha çok "ticaret, lokanta ve oteller" sektöründe çalışıyorlar. Ancak buna ek olarak, erkeklere kıyasla kadın girişimciler "imalat", "toplum, sosyal ve kişisel hizmetler" sektöründe de yoğunlaşmış durumdadır.

Ev kadınları girişimciliğe daha eğilimli

Elimizdeki verilere göre, 2006'da istihdam edilen ancak bir önceki yıl ev kadını olan 249 bin kişi var. Bir yıl öncesinde ev kadını olan bu 249 bin kişinin, yüzde 75'i ücretli olarak çalışıyor. Yüzde 16'sı ise kendi işlerini kurmuş. Öte yandan, 2006 yılında çalışan ama bir önceki yıl iş aradığını beyan eden kadınların hemen hemen tümü (yüzde 97) ücretli olarak istihdam ediliyor. Bu kadınların sadece yüzde 2'si girişimci olmuş.³

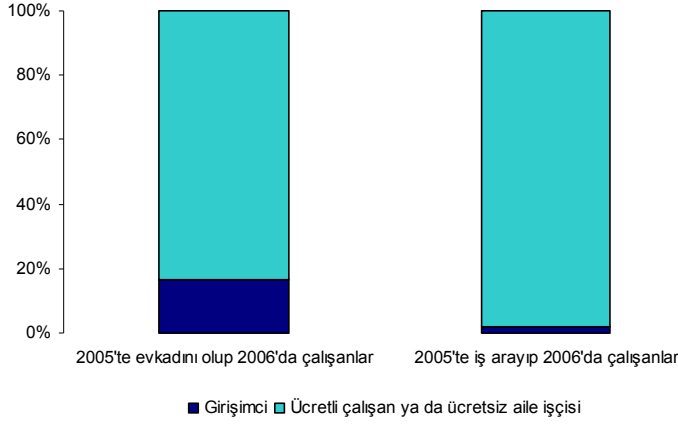
Bu rakamlardan anlaşılıyor ki, çalışmak isteyen ev kadınları için girişimciliğe geçiş iş arayan diğer kadınlara kıyasla daha olası ve dolayısıyla daha kolay. Ücretli konumunda olup iş arayanların girişimci

² Kadın girişimciler ile ücretli çalışan kadınlar arasındaki 3 saatlik fark istatistiksel olarak anlamlı.

³ TÜİK verisetinde bireylerin bir önceki yıldaki işgücü durumları sorulmaktadır. Cevaplar arasında "ev işleriyle meşgul olmak" ve "iş aramak" iki ayrı madde olarak görülüyor.

olması olasılığı ise daha düşük. Bu saptamadan hareket ederek, kadın girişimciliğini destekleyen politikaların öncelikle ev kadınlarını muhatap alması gerektiğini düşünüyoruz. Etkin teşvik politikaları ile kadın girişimciliğinin, dolayısıyla kadın istihdamının dikkate değer ölçüde artırılması mümkündür.

Şekil 3 Geçen sene çalışmayıp bu sene çalışanlar

Kadın girişimcilere özel politikalara ihtiyaç var

Kadın girişimcilerin özellikleri ve çalışma koşulları göz önünde bulundurulduğunda ücretli çalışmanın ve girişimci olmanın farklı kararlar oldukları görülüyor. Kadınların ücretli bir işte çalışmasının önünde engel olarak duran düşük eğitim seviyeleri girişimci kadınlar için daha az geçerli. Toplumda kadınları ücretli çalışma hayatından alıkoyan kültürel engeller, girişimcilik söz konusu olduğunda daha kolay aşılabiliyor. Dolayısıyla, kadınların işgücüne katılımının artırılmasına yönelik politikalar bu ayrımları göz önünde bulundurmalı ve genel istihdam politikalarına ek olarak kadın girişimciliği teşvik eden ve destekleyen özel politikalar da izlenmelidir. Kadın girişimcilerinin özel koşullarını dikkate alan bir yaklaşımla bu alanda hızlı sonuç almak mümkün görünüyor.